

## פיגל במזיד חייב (גיטין נג-נד)

גליון 386

איתא במתניתין בדף נד: הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין. ובדף נג. ותני עלה מפני תיקון העולם. ומבואר שם בגמ' דפיגול נחשב היזק שאינו ניכר, ודינו תלוי במחלוקת אי היזק שאינו ניכר שמיה היזק או לא. דאם לא שמיה היזק, המפגל במזיד חייב מפני תיקון העולם משום קנס, ולא קנסו בשוגג. ואם שמיה היזק, חייב מן הדין אפי' בשוגג, ובכל זאת פטרו בשוגג מפני תיקון העולם.

בדף נג. מבואר דהעושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. וביאר רש"י (בד"ה ותדוש) ופסולה לא הוי אלא מחמת מחשבתו שנתכוין אף שתדוש, וגרמא בניזקין פטור, דאמחשבה לא מחייבין ליה דפסולה מחמת מחשבה כדאמר עובד דומיא דעבד דניחא ליה. והיינו דהיות והפסול ע"י מחשבתו, נזק שנעשה ע"י מחשבה מוגדר כגרמא ולכן חייב רק בדיני שמים.

והקשה בחי' הרשב"א דהא גם פיגול פסולו במחשבה, ולמה חייבו את המפגל במזיד לשלם. בתוס' הרא"ש (נד: בד"ה ודילמא דשמעיניה דפגיל) כתב אלא ודאי צריך דיבור (בפיגול) והדיבור חשוב היזק גמור כיון שנפסד ע"י דיבורו. והיינו דהיות ולא מהני פיגול במחשבה לבד אלא צריך דוקא דיבור לכן נחשב היזק גמור (ולא גרמא כעושה מלאכה במי חטאת).

אלא דצ"ב מדוע נחשב דיבור כהיזק גמור יותר ממחשבה. ואולי זה יותר ניכר כשהוא מדבר אבל סוף סוף לא עשה כאן מעשה נזק אלא פסל ע"י דיבורו. ומדוע נחשב פסול ע"י מחשבה כגרמא יותר מפסול ע"י דיבור. וע"כ דזה גופא שניכר מיד מה שעשה ע"י דיבורו הוי נזק ישיר דלא כדבר הנעשה ע"י מחשבה שאז לא יודעים התוצאה אלא אח"כ כשגילה מה שחשב, ולכן נחשב כגרמא.

בחי' הרשב"א (נג.). הקשה כנ"ל וא"ת מאי שנא מפגול דהוי נמי במחשבה אע"ג דלא עביד מעשה. ותירצו בתוס' (וכן איתא בתוס' רי"ד) דשאני התם דבשעה שמפגל עושה מעשה ששוחט אבל הכא אינו עושה מעשה, עכ"ד. וצ"ב דאמנם כשחושב עושה מעשה אבל סוף סוף המחשבה היא הפוסלת ולא המעשה, א"כ למה אינה נחשבת גרמא.

ויש שרצו לבאר ע"פ מה שיש לחקור בפסול פיגול אם העבודה עצמה פוסלת במחשבת פסול או דהמחשבה פוסלת בשעת העבודה, דאם המחשבה פוסלת, אין שייך לומר שהיזק במעשה, וכך נקט בתוס' הרא"ש אבל הרשב"א למד דעצם העבודה היא הפוסלת כשחושב בה מחשבת פיגול, ולכן נחשב מעשה. אמנם מבואר להדיא בזבחים כט: דפיגול הוי לאו שאין בו מעשה, ואי נימא שהעבודה פוסלת למה נחשב אין בו מעשה. אלא די"ל דאמנם העבודה פוסלת אבל הלאו אינו זה שפוסל את הקרבן במעשיו אלא הלאו הוא לא יחשב שהיא המחשבה שבגללה מעשה העבודה פוסל.

ובחזון יחזקאל (מס' זבחים – ליקוטי הש"ס) כתב (עמ' ו') דהא דמחשבת פסול פוסלת בקרבן אינו משום שאותה מחשבת פסול שחשב בשעת העבודה פוסלת את העבודה, והקרבן נפסל משום שנעשה בו עבודה פסולה אלא המחשבה עצמה (שחשב בשעת העבודה) היא הפוסלת את הקרבן.

והביא את הרשב"א הנ"ל דמשמע שהמעשה פוסל. וביאר דנהי דהמעשה אינו פועל בחלות הפסול בהקרבן אבל כיון שהמחשבה פוסלת רק בשעת העבודה הרי המעשה שחיטה גרם שיחול פסול מחשבה, ואף כי השחיטה אינה בעצמה מעשה המזיק אך כיון שבמעשה גרם לחול הפסול בקרבן חייב על מעשה זה מדינא דגרמי (כמו אם היה מכניס הפרה אדומה ע"מ שתדוש לבד, שחייב על ההכנסה מדינא דגרמי אף כי מעשה ההכנסה אינו מעשה המזיק הפוסל את הפרה אלא ההכנסה גורמת שתיפסל ע"י הדישה שהיא דשה בעצמה אבל בהכניסה לרבקה ע"מ שתינק ותדוש הרי לא עשה מעשה המסייע בחלות הפסול שיתחייב עליו כי הכנסתה היא לטובתה, שתינק, אלא שע"י מחשבתו שניחא ליה שתדוש גרם שתיפסל, זה נחשב גרמא.

יוצא דהאיסור הוא המחשבה והפוסל הוא המחשבה רק דהיות והיא פועלת רק ע"י מעשה, נמצא שהמעשה שלו גרם שתיפסל, ואין זה גרמא אלא גרמי ולכן חייב.

אמנם בחי' הרמב"ן (בקונטרס דינא דגרמי) כתב דאין ללמוד ממפגל דדינא דגרמי, דהתם מעשה הוא שהוא שוחטו לכך אלא שאין האיסור ניכר בו. מפורש ברמב"ן שאין החיוב במפגל מדינא דגרמי אלא הוי מעשה מזיק ממש רק דהוי היזק שאינו ניכר. וקשה כנ"ל א"כ למה נחשב האיסור לאו שאין בו מעשה. וע"כ דהעבירה היא המחשבה וכנ"ל אבל על ידה הוא פוסל במעשה ולכן הוא נחשב עושה מעשה היזק.

ובחי' הריטב"א כתב דבפרה לא ניכר מתוך מעשיו שלפוסלה מתכוין, שיכול לומר לרבקה הכנסתיה לינק ודשה מאליה, לכן לא משלם, דאין זה חשוב מעשה היזק אבל בפיגול בשעה שמפגל עושה מעשה ששוחט וכו'. משמע דבאמת אין המעשה פוסל אלא מחשבת הפיגול רק דהיות ופוסל בעת עשיית מעשה חשיב מעשה היזק. כשעושה מעשה ניכר שהוא מזיק ולכן חשיב מעשה היזק למרות שהמחשבה היא הפוסלת.

ובתוס' (ב"ק ק) כתבו (בד"ה טיהר את הטמא) וצ"ע לרבנן מ"ש דפטרי בשורף שטרות חבירו מטימא הטהור וכהנים שפגלו דלא חשיב דינא דגרמי, דמה לי אם גורם לו הפסד ע"י ששורף שטרותיו ומה לי ע"י דיבורו. וצ"ל דדיבור חשיב כמעשה והוי מזיק בגוף הממון בידים אבל בשורף שטר אינו נוגע בגוף הממון וניירא בעלמא הוא דקלי מיניה, ואין זה אלא גרם בעלמא.

מבואר בתוס' דהיזק ע"י דיבור נחשב כהיזק במעשה, והיות ופיגול הוא בדיבור (כשיטת התוס' בב"מ מג: בד"ה החושב לשלוח יד) הוי כמעשה היזק וכמו שכתב בתוס' הרא"ש הנ"ל.

נמצינו למדים שלתוס' הרא"ש ותוס' פיגול הוא בדיבור, והיזק בדיבור נחשב כהיזק במעשה. לפי הרמב"ן היות ועשה מעשה שחיטה הוי מעשה היזק ממש. וברשב"א ביאר בחזון יחזקאל שהחיוב הוא מדינא דגרמי כי הנזק נעשה ע"י המחשבה בשעת המעשה. וכן משמע בריטב"א הנ"ל.

והנה בנדרים (דף לו) דנה הגמ' אם כהנים הם שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא. והביאה ראיה מהא דתנן הכהנים שפגלו במקדש במזיד חייבין, דהקרבן פסול, וע"כ שלוחי דרחמנא נינהו כי אם היו שלוחי דידן לימא ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. שליח שקילקל אינו שליח.

וביאר שם הר"ן שקושיית הגמ' משוגג, דבמזיד אפי' אם היו שלוחי דידן כיון שמפגל במזיד אינו עושה שליחותיה אלא דאדעתיה דנפשיה קעביד, וקיי"ל בחולין דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה. אבל בשוגג שאינו עושה אלא על דעת בעל הבית, למה פיגל אם הוא שלוחו יאמר לתקוני שדרתיך וכו'.

אבל הרא"ש בפירושו כתב שקושיית הגמ' גם ממזיד, דאיך הוי פיגול והרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואי הוי שלוחו הרי לתקוני שדרתיך וכו'.

הר"ן למד שכהן שפיגל נחשב שאסר במעשה, ואילו הרא"ש למד שאין כאן מעשה ולכן אינו אוסר. ונראה דהרא"ש לשיטתו שאין מעשה פיגול אלא הדיבור מפגל, ולכן א"א לאסור של חבירו (בלי שליחות מגבוה) אבל הר"ן למד על דרך הרמב"ן שיש כאן מעשה פיגול, ולכן אוסר את של חבירו.

ולפי הריטב"א והרשב"א (לפי החזון יחזקאל) שהמחשבה פוסלת בזמן המעשה, אמנם זה נחשב כמעשה לחייב עליו אבל לכאורה אינו נחשב מעשה כדי לאסור של חבירו דהא המעשה אינו פוסל אלא מחשבתו.

ושם בנדרים הקשה הרשב"א והא אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה רבה מיהא וכדאמרינן בעבודה זרה. ותירץ דה"מ בשאר איסורין אבל הכא אי בעי שליחות, כשהוא משנה שליחותו לעוות, נמצא שאינו שליח לכך, ולא הוי כשוחט קרבן אלא כנוחר ולא הוי פיגול, וכשר מיהא לא הוי. ואיהו לא קשיא ליה למה אינו כשר אלא פיגול הוא דקשיא ליה.

למד הרשב"א דאפי' אי הוי שלוחי דידן הקרבן נפסל אבל לא מדין פיגול, כי פיגול הוא רק בשחיטה של קרבן. והיות ושינה לעוות לא הוי שלוחו והוי סתם נוחר, שניבל את הבהמה והיא פסולה אבל אינה פיגול. ומבואר שם דהוי פיגול, וע"כ דהוי שלוחי דרחמנא.

הרשב"א למד שבפיגול נחשב שאסר במעשה ולכן שאל דבכל אופן יהיה פסול. ותירץ דאמנם יהיה פסול אבל לא פיגול. חזינן שאין הפסול המחשבה אלא המעשה. ואם זה רק מדין גרמי לכאור' לא יאסור, וצ"ע.